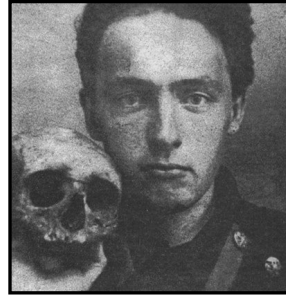

ולימיר חלבניקוב

על השירה

ולימיר חלבניקוב (1885-1922) – ממשוררי תור-הכסף, סופר, מחזאי ותאורטיקן. נציגו הבולט ביותר של האוונגרד הרוסי ופעיל מרכזי בזרם הפוטוריסטי הרוסי. כתיבתו של חלבניקוב מתאפיינת במורכבות סמנטית, בהרמטיות ובחדשנות לשונית הנסמכת על שימוש במצרפים צליליים ובמילים וביטויים-דקדוקיים סלאביים עתיקים. בשל-כך, סגנונו הלשוני גולש לעיתים אל המיתי ואילו התוכן, אל העתידיני והאוטופי.

יש האומרים כי שירים צריכים להיות מובנים. כך למשל, <... שלט > ברחוב, עליו נכתב בשפה בהירה ופשוטה: "כאן נמכרים...">, אינו שירה עדיין. אולם הוא ברור. מאידך, מדוע לחשים ומילות כישוף של לשון-קסמים כביכול, שפת הפגאניות הקדושה, ה"שגאדאם, מגאדאם, וויגאדאם, פיץ, פץ, פאצו"¹ – מהות שרשור אסופת הבררות, עליו השכל לא מסוגל לתת לעצמו דין וחשבון, הם המהווים את הלשון הטמירה אשר טמונה בעגה העממית? בינתיים, מילים בלתי-מובנות אלה זוכות להיחשב למילים בעלות השליטה העוצמתית ביותר באדם, כוחות לחשים, בעלי השפעה ישירה על האדם. בתוכם מרוכזת ההשפעה המשמעותית ביותר. הם אמורים לשלוט בטוב וברוע ולנהל את לבבות רכי הנפש. תפילותיהם של עמים רבים כתובות בשפה שאינה ברורה למתפללים. האם ההודי מבין את הוודות? השפה הסלאבית העתיקה אינה מובנת לרוסי. לטינית [אינה מובנת], לפולני ולצ'כי. אולם, התפילה הכתובה בלטינית משפיעה בצורה

¹ מתוך שירו של חלבניקוב "לילה בגליציה", 1913.

עוצמתית לא פחות מאשר שלט-רחוב. באופן הזה, לשון הקסם של הלחשים ודברי-הכישוף מסרבת להישפט על-ידי התבונה היומיומית. נבונותה יוצאת-הדופן מתחלקת לאמיתות, הכלואות בצלילים נפרדים: ש, מ, כ וכיוצא באלה. אנחנו לא מבינים אותם בינתיים. נודה בכנות. אך אין ספק כי הצרורות הצליליים הללו הם טור של אמיתות חובקות עולם אשר חולפות ביעף מול מדומי נפשנו. אם נבדיל בתוך הנפש בין שלטון השכל לבין המון הרגשות הסוער, אזי הלחשים והלשון הטמירה מהווים פנייה העוקפת את הנהגת השכל הישר, הישר אל המון הרגשות, קריאה ישירה אל מדומי הנפש או גולת-הכותרת של שלטון-ההמון בחיי המילה והשכל, פעולה פוליטית המתממשת לעיתים נדירות. מאידך, סופיה קובלבסקייה, חבה את כשרון המספרים שלה, כפי שהיא עצמה מציינת בזיכרונותיה², לכך שהקירות בחדר ילדותה היו מכוסים בטפטים ייחודיים- דפים מתוך חיבורי דודה העוסקים באלגברה מופשטת. ראוי לציין כי עולם המספרים ממודר יותר עבור החצי הנשי של האנושות. קובלבסקייה היא אחת מאותם בני-תמותה בודדים אשר נכנסו אל העולם הזה. האם יכולה הייתה ילדה בת שבע להבין את סימני השוויונות, את החזקות, הסוגריים ואת כל כתבי הקודש הללו של תוצאות וחישובים? ברור שלא, אולם הם השפיעו באופן מכריע על גורל חייה – בזכות השפעתה של דחיפת הילדות בדמות הטפטים המסתוריים, היא נעשתה לחשבתנית³ מהוללת.

באופן הזה, כוחות הקסם של המילה, גם [מילה] בלתי מובנת, נותרים בעינם ולא מאבדים מאונם. שירים יכולים להיות מובנים, יכולים להיות בלתי-מובנים, אולם הם צריכים להיות טובים, צריכים להיות מקוריים. הדוגמאות בדמות הסימנים האלגבריים על קירות חדר השינה של קובלבסקייה בילדותה, אשר השפיעו באופן כה מכריע על נפשה של הילדה, ובדמות הלחשים ומילות הקסם, מורות על-כך שלא ניתן להפנות דרישה אל המילה: "היי מובנת כמו שלט". לשון השכל העליון, גם זו הבלתי-מובנת, נוחתת כזרעים בתוך רקבובית הנפש ובהמשך, בדרכים

² טעות של חלבניקוב. למעשה, קובלבסקייה מציינת ב"זכרונות ילדות" (1890) וב"סיפור אוטוביוגרפיי" (1891) כי היו אלה ליתוגרפיות של הרצאותיו של הפרופסור אוסטרוגרדסקיי על חשבון דיפרנציאלי ואינטגרלי, ולא כתביו של דודה.

³ חלבניקוב משתמש כאן במילה שהינה פרי המצאתו- числя, מן המקור הרוסי число - סיפרה.

נסתרות זוקפת את ניצניה. האם מבינה האדמה את כתבי הזרעים, אותם משליך לתוכה החורש? לא. אולם התבואה בסתיו עדיין צומחת כמענה לאותם זרעים. בעצם, אין בכוונתי לומר כי כל יצירה בלתי-מובנת היא מרהיבה. כוונתי היא כי לא כ>דאי< לדחות יצירה, אם זו אינה מובנת לשכבה מסוימת של קוראים.

יש האומרים כי יוצריהם של שירי המלאכה יכולים להיות רק א<לה> העומדים לצד המכונה. האמנם? האם טבע השיר לא טמון בה<תרחקות> מעצמו, מצירו השגרתי? האם השיר אינו בריחה <מן ה...> אני? השיר קרוב במהותו לריצה, בזמן הקצר ביותר צרי<כה> המילה לעבור את מספר הוורסטאות, הדימויים והמחשבות הגבוה ביותר!

<ללא בריחה מעצמך> לא יהיה מרחב לריצה. ההשראה מאז ומעולם <הפנתה עורף> למעמד אליו השתייך המשורר. אבירי ימי-הביניים מהללים בשיריהם את רועי הצאן, לורד ביירון – את שודדי הים, בודהה, בנו של מלך...> משבח את העוני. להפך, שייק<ספיר> הנשפט בגין גניבה מדבר בשפת המלכים, בדומה לבנו של בן המעמד-הבינוני הצנוע גתה, והיצירה שלהם מוקדשת לחיים כחלק מחצר-המלוכה. אלה שלא הכירו מעולם את מלחמת הטונדרה של הפלך הפצ'ורי, עודם משמרים את ההגדות, אשר <על גדות> הדנייפר נשכחו זה מכבר, אודות וולדימיר ואביריו. יצירה, המובנת כסטייה הגדולה ביותר של מיתר המחשבה מצירי היוצר ובריחתו מעצמו, מדיחה להנחה כי גם שירי המכונה לא ייווצרו בידי זה העומד לצד המכונה, אלא בידי זה אשר עומד מחוץ לכותלי המפעל. להפך, בבריחה מן המכונה, בהסטת מיתר הרוח באופן הקיצוני ביותר, המשורר, הקשור למכונה באופי המלאכה, יתרחק אל עולם הדימויים המדעיים, או אל עולם של חזונות מדעיים מוזרים, או אל עתידו של כדור-הארץ כמו גסטב⁴, או שמא אל עולם הערכים הכלל-אנושיים, כמו אלכסנדרובסקי⁵, אל חיי הלב המעודנים.

<1919-1920>

(תרגם מרוסית והעיר: טינו מושקוביץ')

⁴ גסטב א.ק. (1882-1939) – מהפכן, עסקן-פוליטי, סופר, ומשורר רוסי. תיאורטיקן וחלוץ הניהול המדעי ברוסיה של תחילת המאה ה-20.

⁵ אלכסנדרובסקי ו.ד. (1987-1934) – משורר פרולטרי, פועל, פעיל ב"פרולטקולט" (ארגון התרבות והחינוך הפרולטרי).